

СПРАВКА ЗА ОРИГИНАЛНИТЕ НАУЧНИ ПРИНОСИ

на гл. ас. д-р Боряна Жечева Кючукова-Петринска

за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“

по професионално направление

2.1. Филология (Романски езици – Лексикология и фразеология на испанския език),

обнародван в ДВ, бр. 21/15.03.2022 г.

Лексикология и лексикография

В статията **Термините за родство в испанския и в българския език** (№ 3 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) се съчетават два подхода – структурален и културологичен.

На първо място се анализират в контрастивен план лексикалните полета за родство в испанския и в българския език. Доказва се, че в двата езика полето на термините за родство е многоизмерно – в него съществуват серия от опозиции (по пол, по тип родство, по линия и др.) и се установява наличието на парадигматични неутрализации при кръстосването на отделните измерения. Установяват се различията между двата езика, произтичащи от липсата на две от измеренията в испанския език.

Проблематиката се разглежда и от културологична гледна точка. Установява се, че испанската родствена терминология спада към ескимоския тип и се основава на принципа на билатералния произход, докато българската се отнася към суданския тип, свързана с патрилинейно отчитане на произхода. От гледна точка на типа терминология за родство се констатира, че българската родствена система е предимно дескриптивна – почти за всеки тип роднинска връзка се използва отделен термин, което предполага и диференцирано отношение на индивида към всеки от семейството в широкия смисъл на думата, докато испанската е предимно класифицираща – дескриптивните термини се отнасят само до семейството в тесния смисъл на думата, т.е очаква се диференцирано отношение на индивида в рамките на нуклеарното семейство, но не и извън него.

Статията **Los verbos *ir* y *venir* y sus equivalentes en búlgaro** (№ 4 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) е посветена на испанските и българските

глаголи за насочено движение – *ir/venir* и *отивам/идвам*. Към този проблем е подхотдено от три гледни точки – (1) лексикографското третиране на посочените лексеми; (2) значението на посочените лексеми и (3) проблеми при чуждоезиковото обучение.

Установява се, че в испанско-българските речници липсва възможното съответствие ‘идвам’ на глагола *ir* и ‘отивам’ на глагола *venir*, както и че в редица тълковни речници на двата езика тези глаголи се дефинират по начин, който не отговаря напълно на употребата им. Застъпва се схващането, че дефинициите в речниковите статии би следвало да отчитат – освен отдалечаването от – и движението към говорещия, към слушащия или към неучастника в комуникативния акт.

Следвайки теоретичния модел *лексикално поле*, в статията се извеждат значенията на *ir* и *venir* съответно като ‘движение към второ и трето лице’ и ‘движение към първо лице’, а в случая на *отивам* и *идвам* – съответно като ‘движение към трето лице’ и ‘движение към първо и второ лице’.

Испанските глаголи *ir* и *venir* са една от трудностите, с които се сблъскват българите в обучението по испански език. Предлага се критерий за правилната употреба на тези два глагола: съвместимостта им с деиктичните наречия за място, които в испанския език посочват пространството на едно от трите лица.

В статията **La conceptualización metafórica de los celos en la cultura española** (№ 5 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) се анализира концептуализацията на ревността в испанската културно-езикова общност на базата на словосъчетания (482) с метафорично значение, съдържащи лексемата *ревност*. Изследването се вписва в теоретичната рамка на когнитивната лингвистика. Установява се, че в основата на концептуализацията на ревността стои онтологична метафора, представяща чувството като овеществена или одушевена конкретна същност с изходни сфери ПРЕДМЕТ, СУБСТАНЦИЯ, БОЛЕСТ, СИЛА, МЪЧЕНИЕ, СГРАДА, ОРЪЖИЕ, ХРАНА, ТОВАР, ОГЪН, НЕПРИЯТЕЛ.

Статията **Las colocaciones en la enseñanza de ELE** (№ 6 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) разглежда накратко някои теоретични въпроси, свързани с интерпретацията на колокациите, като акцентът се поставя върху

важността им в процеса на обучението по испански като чужд език. Изясняват се причините за липсата на съвпадение между колокациите в двата езика и се предлагат някои упражнения за самостоятелна работа на обучаемите с тези устойчиви словосъчетания. Статията има научно-приложен принос в областта на чуждоезиковото обучение.

Публикацията *Cacao, tomate y patata en búlgaro* (№ 7 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс), част от книгата *От Южна Америка до Европа. Названия на южноамерикански храни в европейските езици*, представлява международен научен проект, чиято цел е да се проучи процесът на навлизане на тези наименования от автохтонните южноамерикански езици в двацет и три европейски езика. Текстът запознава испаноезичните изследователи за „пътя“ на какаото, домата и картофа от американския континент до България. Привеждат се събраните данни от езиковедско естество: за пътищата на проникване на тези заемки, за момента на тяхното първо документиране, за диалектните им форми, за словообразователните наставки, водещи до създаване на съответните прилагателни, участващи в колокации и сложни названия. Привеждат се и исторически сведения относно навлизането и отглеждането на тези култури и консумацията им в нашите земи.

Испанско-български и българско-испански речник (№2 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) съдържа по 12 000 заглавни думи в испанско-българската и в българско-испанската част. Подбрана е най-употребяваната лексика в двата езика. Включени са и над 4 000 често срещани устойчиви словосъчетания. В приложения са представени имената на държави и съответните им демоними, най-често срещаните испански съкращения, както и модел на спрежението на правилните и неправилните глаголи. Речникът представлява принос в областта на двуезичната лексикография.

Фразеология

Монографията *Концептуализация на страха в испанската и в българската идиоматика* (№ 1 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс), представена като хабилитационен труд, е посветена на концептуализацията на страха в испанската и в българската идиоматика в контрастивен план. Анализът се опира на корпус от 651 единици.

От понятийното поле *страх* са обособени три тематични части: (1) страхът сам по себе си като понятие за емоция; (2) изпитването и предизвикването на тази емоция и (3) експериенцерът на тази емоция. В допълнение към всяка тематична част са изработени критерии, които показват по прозрачен начин различните когнитивни механизми и взаимодействието между тях при концептуализацията на отделните аспекти от емоцията *страх*.

Изследването се вписва в антропоцентричната парадигма, като когнитивният подход се съчетава с контрастивната перспектива, за да разкрие както общите, така и специфичните възприятия по отношение на емоцията *страх* и изяснява каква е традиционната представа за същността на страха, за изпитването на страх и за страхливия човек в двете културно-езикови общности.

В теоретично отношение надгражда познанието за концептуалното сравнение чрез извеждане на неговата типология.

В приложение са представени българските и испанските идиоматични единици, като при испанските се дава техният превод на български език. Този своеобразен фразеологичен речник в полето на страха може да намери приложение в чуждоезиковото обучение по испански език.

Като обяснителен принцип за тълкуването на идиоматиката трудът има дидактическа приложимост в обучението по Фразеология в Бакалавърската степен на сп. Испанска филология, а така също лежи в основата на курса Етнокултурни аспекти на фразеологията от Магистърската програма Приложна лингвистика към Катедрата по испанистика и португалистика.

Статията **Фразеологизми с числителни бройни в българския и в испанския език** (№ 8 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) разглежда в контрастивен план българските и испанските фразеологични единици, в чийто състав

влизат различни числителни бройни. Изследването на някои особености на тези ФЕ по отношение на *идиоматичност/семантична прозрачност* и *устойчивост/вариативност*, установява, че наблюдаваната при някои от тях семантичната прозрачност се дължи на числителното в случаите, когато този компонент има конкретно или хиперболизиращо значение, и че вариативността много често произтича от съществуването на няколко числителни с хиперболично значение. Предлагат се преводни еквиваленти на разглежданите български и испански фразеологизми и се изработва седемстепенна градация на формално съответствие между тях – от пълно съвпадение до липса на фразеологично съответствие.

В статията **Locuciones con nombres de colores en español y en búlgaro** (№ 9 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) се съпоставят устойчиви словосъчетания от двата езика, които изразяват различни емоционални състояния и в чийто състав влизат лексеми, обозначаващи цветове. Анализът на корпуса показва, че в двата езика се наблюдават съвпадения, но също и различия по отношение на цветовите образи и емоционалните състояния, с които те се асоциират. Основният извод е, че и двете култури си служат с цветовете (изходна сфера), за да концептуализират и обозначат метафорично света на отрицателните емоции (сфера-цел), т.е. и за двете културно-езикови общности е характерна концептуалната метафора на обобщено равнище **ОТРИЦАТЕЛНИТЕ ЕМОЦИИ СА ЦВЕТОВЕ**.

Статията **Отношението към другите, отразено в испанските и българските фразеологични единици, съдържащи етноними. Съпоставителен анализ** (№ 10 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) се фокусира върху идиоматичните единици с компонент етноним, за да потърси кодираната във фразеологията онази част от културата на испаноезичната и на българоезичната общност, която е свързана с различни вярвания по отношение на други етноси. Изследването се опира на понятието *културема* (Памиес Бертран), за да се определят символните значения на тези етноними. Анализът показва, че определен етноним може да е носител на различни символни значения, както и че различни етноними може да са носители на едно и също символно значение, като между двете култури се установяват сходства и различия както по

отношение на съществуващите култури, така и по отношение на техните символни значения.

Статията **Conceptualización metafórica del *miedo* en la fraseología española y búlgara** (№ 11 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) разглежда испански и български фразеологизми от понятийното поле *страх* от перспективата на когнитивната лингвистика и по-специално на теорията за метафората като когнитивен механизъм и концептуално явление. В тази перспектива, съчетана с контрастивен подход, се изследват три аспекта на страха: същност на страха, изпитване и причиняване на страх и страхливият човек. Установяват се начините на метафорична концептуализация на това поле в испанските и в българските идиоматични словосъчетания (СТРАХЪТ Е ПРИТЕЖАВАН ПРЕДМЕТ, СТРАХЪТ Е ЖИВО СЪЩЕСТВО, СТРАХЪТ Е ПРОМЯНА В ЦВЕТА, ИЗПИТВАНЕТО НА СТРАХ Е УСЕЩАНЕ ЗА СТУД, УПЛАШЕНИЕТЕ ХОРА СА ЖИВОТНИ и др.). Анализът показва висока степен на съвпадение между концептуалните метафори на обобщено равнище в двете културни общности. Установява се, че наблюдаваните междуезикови различия в конкретните реализации на тези концептуални метафори произтичат от културни или митологични различия.

Статията **La conceptualización metonímica del *miedo* en las unidades fraseológicas españolas y búlgaras: enfoque contrastivo** (№ 12 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) разглежда испански и български фразеологични единици от концептуалното поле *страх*. Контрастивният подход се комбинира с когнитивната перспектива, за да установи вербализираните концептуални метонимии в двата езика, които стоят в основата на разглежданите ФЕ. Анализът показва, че и за двете културно-езикови общности са характерни метонимии на обобщено равнище ЧАСТ ВМЕСТО ЦЯЛО (която на специфично равнище може да се формулира като ЧАСТ ОТ ТЯЛОТО ВМЕСТО ЧОВЕК, ОРГАНЪТ ВМЕСТО ПОЛА НА ЧОВЕК + ПОЛЪТ НА ЧОВЕК ВМЕСТО ТИПА ЧОВЕК и др.) и СЛЕДСТВИЕ ВМЕСТО ПРИЧИНА (която на специфично равнище може да се формулира като МЪЛЧАНИЕ ВМЕСТО ИЗПИТВАНЕ НА СТРАХ, ИЗЛИЗАНЕ НА ОРГАН/СУБСТАНЦИЯ ОТ ТЯЛОТО ВМЕСТО ИЗПИТВАНЕ НА СТРАХ и др.). Въпреки наличието на общи за испанските и българските фразеологизми обобщени метонимии се констатират и културно-езикови

особености, свързани с различната концептуализация на специфично равнище, което намира израз и в използваните езикови средства.

Статията **За статуса на устойчивите сравнения** (№ 13 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) е посветена на статуса на устойчивите сравнения, за да отговори на един от най-дискуссионните въпроси от областта на идиоматиката – представляват ли всички те ФЕ или не. Той има и пряка връзка с фразеографската практика, доколкото липсата на еднозначно решение на този проблем води до нееднозначни решения относно кои от тези единици трябва да намерят място във фразеологичните речници. Прегледът на схващанията на редица български и чуждестранни фразеолози води до извода, че основният аргумент за отхвърляне на фразеологичния статус на УС от типа *черен като въглен* е липсата на идиоматичност, разбрана също като некомпозиционност на значението в резултат на някаква семантична трансформация или като липса на експресивност или образност. Излага се тезата, че решаването на проблема за статуса на УС зависи от отговора на следните три въпроса: а) задължителна характеристика на фразеологизмите ли е идиоматичността?; б) композиционно ли е значението на УС от типа *черен като въглен*? и в) действително ли при УС от този тип липсва образност или експресивност? Критичният обзор на мненията показва, че за мнозинството автори идиоматичността не е налице при всички ФС и че характеристиката има градуален характер. По втория въпрос преобладава мнението, че не е задължително всички компоненти да са десемантизирани и че всички УС притежават допълнително, интензифициращо значение. По третия въпрос е застъпено авторовото виждане, че при всички УС се наблюдава наличие на вторично обозначаване – чрез неграматични средства – на ‘абсолютна превъзходна степен’. Това вторично обозначаване, подобно на всяка вторична номинация, е продукт на образност и показва оценъчно отношение на говорещия. В случая с УС образността се дължи на сравнението като когнитивен механизъм. В заключение в статията се посочва, че съществуват сериозни основания всички УС да бъдат смятани за част от фразеологичния фонд на езика. Отбелязва се също така, че междуезиковите различия, дължащи се на избора на компаратор, свидетелстват за значимостта на културния компонент в УС, поради което присъствието им във фразеологичните речници е наложително най-вече с оглед на чуждоезиковото обучение.

Статията **За границите на устойчивите сравнения** (№ 14 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) е посветена на дискуссионния проблем за границите на устойчивите сравнения, т.е. част ли е признакът на сравнението от съответното УС или не. Важността на този проблем се обуславя и от неговата пряка връзка с фразеологичната практика. В статията се прави критичен преглед на различни мнения по поставения проблем и на критериите, които авторите следват. В изследването се застъпва тезата, че семантичният критерий не може да бъде достатъчен за решаването на този въпрос. Представените виждания се допълват с аргументи от семантично, когнитивно и лингвокултурологично естество и се защитава позицията, че признакът на сравнението представлява неделима част от УС и поради това този вид устойчиви словосъчетания би следвало да бъдат представени във фразеологичните речници заедно с признака на сравнението.

Паремиология

В статията **La imagen del moro y del judío en el refranero español** (№ 15 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) се анализират испанските пословици и поговорки, в чийто състав влизат етнонимите *евреин* и *мавър*. Установяват се стереотипите – в голямата си част отрицателни, – които имат испаноезичните християни от Иберийския полуостров към юдейската и към мюсюлманската общност като представители на етническата и религиозна „другост“ в тези земи.

Статията **La mentira en el refranero español** (№ 16 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) изследва испанските паремии, посветени на лъжата. Проследяват се следните два въпроса: какво е виждането за същността на лъжата и какво е отношението към нея от страна на куртурната общност, създала тези морални пословици и поговорки. Установява се, че от гледна точка на концептуализацията на лъжата, в много от разгледаните паремии лежи онтологичната концептуална метафора ЛЪЖАТА Е ЖИВО СЪЩЕСТВО, а така също и концептуалната метонимия ЧАСТ ВМЕСТО ЦЯЛО (на специфично равнище – ОРГАН ВМЕСТО ФУНКЦИЯ). Анализът на испанските паремии разкрива и

отрицателното отношение на испанската общност към лъжата и към тези, които си служат с нея.

Други

В статията **La voz del verbo español: sistema, norma y tipo lingüístico** (№ 17 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) се описва граматичната категория *зalog* в испанския език, като се следват принципите на европейския структурализъм и теоретичните и методологични разграничения между *система*, *норма* и *езиков тип*, от една страна, и между *универсалното* и *историческото равнище* на речевата дейност, от друга. Установява се, че на историческо равнище категорията е организирана като тричленна йерархизирана опозиция въз основа на два дистинктивни белега – (1) „насоченост на действието към обекта на комуникацията“ и (2) „от външен агенс“, в която активният залог е немаркиран, средният е единично маркиран („насоченост на действието към обекта на комуникацията“), а страдателният – двойно маркиран („насоченост на действието към обекта на комуникацията“ и „от външен агенс“), като така формулираната опозиция позволява да се даде обяснение за случаите на неутрализация (употребата на единично маркирания среден залог вместо двойно маркирания страдателен залог).

Категорията се изследва и при пресичането ѝ с аспекта, където медиалните и пасивните съдържания не разполагат със специфични форми, а се конкретизират благодарение на контекста. В изследването тази липса на формално разграничение се обяснява с принципа на компенсацията, който се материализира като парадигматична неутрализация. Предлага се и обяснение на въпроса защо залогово-аспектуалните форми се изразяват чрез глаголни перифрастични конструкции.

В статията **За системата на категорията време съвременния испански език и принципа на компенсацията** (№ 18 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) се изхожда от схващанията за испанската темпорална система, формулирани от Е. Косериу, Е. Вучева и И. Кънчев. Организацията на категорията е разгледана в светлината на вижданията на Г. Герджиков за съществуването на три вида

неутрализации, за посоката на субординация между членовете на дадена граматична категория и за принципа на компенсацията. Изследването установява, че съкратеният инвентар от темпорални форми в маркираното наклонение се дължи на парадигматичната неутрализация – проявление на принципа на компенсацията. Изказва се тезата, че причината за липсата на редукция при темпоралните форми от вторичната перспектива се дължи на важността на аспектуалната подкатегория *терминативност* в испанския език и целесъобразността тя да бъде запазена. Различието между видовете неутрализация се разкрива чрез методологическото построение на функционалния език: *система, норма, реч* – парадигматичната неутрализация се ситуира изцяло в системата; синтагматичната факултативна неутрализация е обусловена от системата и се проявява в речта; синтагматичната облигаторна неутрализация също е обусловена от системата, но се проявява в речта, наложена от нормата.

Статията **La gramaticalización metafórica espacial de la visión parcializadora en el sistema aspectual español** (№ 19 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) е посветена на въпроса за граматикализацията на *парциалната гледна точка* – едно от измеренията на испанската категория *аспект*, – изразявана в испанския език чрез глаголни перифрастични конструкции, в които спомагателният глагол обозначава движение (*ir + gerundio, venir + gerundio, llevar + gerundio y andar + gerundio*). В изследването се възприема виждането на когнитивната лингвистика за граматикализацията и се прилага когнитивната теория за метафората. Анализът се основава на пространствената схема на Лейкъф (1987) НАЧАЛНА ТОЧКА-ТРАЕКТОРИЯ-КРАЙНА ТОЧКА, която се допълва с един важен структурен елемент – МЕСТОПОЛОЖЕНИЕТО на наблюдаващия, спрямо което развитието на глаголното действие се представя като приближаващо се, отдалечаващо се или като движещо се без посока. Установява се, че семантичната промяна, водеща до граматикализацията на *парциалната гледна точка*, се дължи на концептуалната метафора АСПЕКТЪТ Е ПРОСТРАНСТВО, която на специфично равнище се формулира като РАЗВИТИЕТО НА ГЛАГОЛНОТО ДЕЙСТВИЕ ВЪВ ВРЕМЕТО Е ПРИДВИЖВАНЕ В ПРОСТРАНСТВОТО. Петте елемента от изходната сфера – ПРОСТРАНСТВОТО – се съотнасят с петте елемента от сферата-цел – АСПЕКТА – по следния начин: НАЧАЛНА ТОЧКА → НАЧАЛЕН МОМЕНТ на развитието на действието, КРАЙНА ТОЧКА → КРАЕН МОМЕНТ на развитието на действието, ТРАЕКТОРИЯ →

РАЗЛИЧНИ МОМЕНТИ от развитието на действието, МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ на наблюдаващия → МОМЕНТ, от който се наблюдава развитието на действието, ПОСОКА на движението на глагола → ОРИЕНТАЦИЯ на развитието на действието. При тази семантичната промяна глаголите за движение придобиват по-абстрактно, аспектиално значение. Морфологичната промяна се свързва с постепенното превръщане на лексемите *ir, venir, llevar, andar* в граматични инструменти, т.е. в спомагателни глаголи, но без да се достигне до последния стадий на граматикализация – превръщането им във флексии. Така, граматикализацията на *парциалната гледна точка* в испанския език показва съответствие между една формална (лексикален елемент > спомагателен глагол) и между една семантична схема (ПРОСТРАНСТВО > АСПЕКТ).

Статията **De los errores pragmáticos de los aprendientes búlgaros de español** (№ 21 от списъка с научни публикации, представени за настоящия конкурс) има научно-приложен принос в областта на чуждоезиковото обучение. Предназначена е за учителите по испански – както българи, така и носители на езика. В публикацията се посочват някои трудности и интерференции от социопрагматично и прагмалингвистично естество, свързани с овладяването на определени речеви актове като поздравяване, поздравления и др., с които се сблъскват изучаващите испански език.